

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

СХВАЛЕНО

вченою радою Комунального закладу
«Інститут післядипломної педагогічної
освіти Чернівецької області»

Протокол № 1 від 12.02.2026 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказ Комунального закладу «Інститут
післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»

від «13» листопада 2026 р. № 14/09

В.о. директора КЗ «ІППОЧО»

Наталія КУРИШ

Програма

**підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної
середньої освіти «ЕКОСИСТЕМА ІНКЛЮЗІЇ: КОМАНДНА ВЗАЄМОДІЯ
ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПОСТУПУ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ
ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ»**

Чернівці – 2026

Розробники: Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» (Анатійчук М.О., завідувач ресурсного центру з підтримки інклюзивної освіти Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»); Захарова М.В., методист ресурсного центру з підтримки інклюзивної освіти Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»

Напрямок підвищення кваліфікації: Особливості впровадження інклюзивного навчання та реалізація педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами на рівні базової середньої освіти

Розроблено на основі типової програми:

Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти (наказ МОН від 12.10.2022 № 904)

Термін дії програми: з 13.02.2026 до 12.02.2031 року

Рецензенти:

Цуркан Марія, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»

Кучумова Наталія, доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Світовою тенденцією сучасності є прагнення до деінституалізації та соціальної адаптації осіб з особливими освітніми потребами шляхом їх інтегрованого навчання та всебічної підтримки з боку громади. Інклюзивна освіта як безумовне право кожної дитини на доступну і якісну освіту є не лише ознакою демократичності суспільства, а й міжнародним зобов'язанням України з часу ратифікації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Члени-учасниці цієї конвенції повинні забезпечити інклюзивну освіту на всіх рівнях. Окрім цього, забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх є однією із глобальних цілей сталого розвитку на період до 2030 року, яка стоїть на порядку денному для усіх країн, зокрема й для України. В умовах розбудови системи освіти в Україні, що ґрунтується на концептуальних положеннях Нової української школи, упровадження державних стандартів освіти пріоритетності набувають питання забезпечення рівних можливостей для здобуття якісної освіти всіма здобувачами й здобувачками базової середньої освіти. У зв'язку з цим увиразнюється потреба створення в закладі загальної середньої освіти безпечного, безбар'єрного, інклюзивного середовища для організації інклюзивного навчання. Реалізація визначених положень можлива за умови розроблення єдиної системи, яка спрямована на задоволення освітніх потреб учнів/-ць з особливими освітніми потребами та наявності висококваліфікованих фахівців, здатних організувати освітній процес на засадах суб'єктності, здійснювати супровід та надавати підтримку цій категорії здобувачів освіти в партнерстві з усіма учасниками освітнього процесу.

Актуальність програми полягає в необхідності підготовки педагогів до роботи в інклюзивному середовищі в контексті сучасного розуміння інклюзивної освіти, змін у законодавстві, удосконаленні професійних компетентностей педагогів закладів загальної середньої освіти, формуванні їхньої здатності щодо реалізації Державного стандарту базової середньої освіти.

Метою програми є формування професійних компетентностей педагогів закладів загальної середньої освіти, які необхідні для ефективної роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до чинного нормативно-правового забезпечення та сучасного розуміння інклюзивної освіти.

Програма розроблена з урахуванням державної політики у сфері базової середньої освіти, вимог чинного законодавства та нормативних документів щодо інклюзивного навчання (закони України «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державний стандарт базової середньої освіти, Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року, інструктивно-методичні листи Міністерства освіти і науки України) з метою забезпечення рівних

умов для здобуття освіти всіма учнями, а також і з особливими освітніми потребами.

Цільова група: педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, які працюють на рівні базової середньої освіти.

Обсяг програми: 15 годин (0,5 кредиту ЄКТС).

Особливості реалізації програми: для реалізації програми залучаються тренери-педагоги, які пройшли відповідне навчання або підготовку за змістом програм.

Форма підвищення кваліфікації: інституційна (очна, дистанційна, очна з використанням можливостей дистанційних технологій навчання).

Мета підвищення кваліфікації: професійний розвиток педагогічних працівників відповідно до державної політики в галузі освіти, удосконалення набутих раніше та/або набуття нових професійних компетентностей учителів закладів загальної середньої освіти необхідних для організації безпечного, безбар'єрного, інклюзивного освітнього середовища, орієнтованого на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Завдання підвищення кваліфікації:

1. Ознайомити слухачів із метою, завданнями, принципами інклюзивного навчання на рівні базової середньої освіти.
2. Поглибити знання слухачів щодо сучасних підходів до організації інклюзивного навчання на рівні базової середньої освіти.
3. Сформулювати розуміння важливості участі вчителя та асистента вчителя в реалізації Державного стандарту базової середньої освіти.
4. Сприяти формуванню готовності взаємодіяти з учасниками освітнього процесу на засадах партнерства.
5. Забезпечити в слухачів розвиток практичних навичок, необхідних для створення інклюзивного, безбар'єрного середовища, організації ефективної взаємодії команди психолого-педагогічного супроводу, наданні підтримки та супроводу дитині з особливими освітніми потребами для реалізації нею індивідуальної освітньої траєкторії.
6. Навчити педагогів вимірювати поступ дитини з особливими освітніми потребами у навчанні.
7. Мотивувати слухачів до вдосконалення компетентностей, що є важливими для реалізації державного стандарту на рівні базової середньої освіти.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

A2. Предметно-методична

A.2.1. Здатність моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами освіти;

A.2.3. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти;

A2.4. Здатність добирати й використовувати сучасні й ефективні методики й технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти.

Б1. Психологічна компетентність

Б1.1. Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхній психоемоційний стан;

Б1.4. Здатність формувати спільноту здобувачів освіти, у якій поважають і враховують права кожного.

Б3. Компетентність педагогічного партнерства

Б3.1. Здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії із здобувачами освіти в освітньому процесі;

Б3.2. Здатність залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства;

Б3.3. Здатність працювати в команді із залученими фахівцями для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами.

В1. Інклюзивна компетентність

В1.1. Здатність створювати умови, які забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища;

В1.2. Здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами;

В1.3. Здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного здобувача освіти з урахуванням вікових та інших індивідуальних особливостей.

Очікувані результати підвищення кваліфікації.

За результатами навчання слухачі поглиблять:

Знання:

- основних підходів до організації інклюзивного освітнього процесу;
- принципів побудови і планування індивідуальної освітньої траєкторії учня;
- принципів, функцій та інструментів різних видів оцінювання;
- основних понять «особа з особливими освітніми потребами», «інклюзивне навчання»;
- ролей і завдань усіх учасників команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП;
- принципів універсального дизайну в навчанні та стратегій розумного пристосування.

Уміння:

- упроваджувати технології та методики особистісно орієнтованого, компетентнісного та інтегрованого навчання, виховання й розвитку учнів;
- створювати безбар'єрне, безпечне, інклюзивне освітнє середовище;
- використовувати різні види оцінювання;
- застосовувати принципи і стратегії універсального дизайну в сфері освіти й розумного пристосування.

Навички:

- налагоджувати ефективну взаємодію з командою психолого-педагогічного супроводу задля надання підтримки та здійснення супроводу в реалізації здобувачами індивідуальної освітньої траєкторії;
- застосовувати практики спільного викладання;
- організовувати освітнє середовище з урахуванням особливостей, потреб, здібностей, інтересів і можливостей здобувачів освіти;
- здійснювати необхідні адаптації/модифікації в освітньому процесі відповідно до особливих освітніх потреб здобувачів освіти.

Диспозиції (цінності, ставлення):

- професійна мобільність та гнучкість;
- відданість ідеї щодо значущої участі в освітньому процесі всіх учнів, зокрема учнів з особливими освітніми потребами;
- просування демократичних цінностей (повага до багатоманітності, право вибору, формування спільноти, полікультурність).

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації:

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації здійснюється на засадах об'єктивності, прозорості та відповідності очікуваним результатам програми. Система оцінювання має комплексний характер і спрямована на перевірку як рівня засвоєння теоретичних знань, так і рівня сформованості практичних професійних компетентностей слухачів.

- Шкала оцінювання: 50-бальна.
- Об'єкт оцінювання: рівень засвоєння теоретичного матеріалу та результати виконання практичного завдання.

Компонент оцінювання	Складові та активності	Максимальний бал
Практичний блок	Виконання практичного завдання	10
Теоретичний блок	Тестування після кожного модуля (модульний експрес-контроль)	10*2 = 20
	Підсумкове тестування	20
Усього:		50

Критерії оцінювання практичного завдання

Результати виконання практичного завдання визначаються за такими показниками:

- релевантність: відповідність змісту роботи темі.
- практичність: можливість реального застосування розробленого завдання у професійній діяльності.
- інклюзивність: врахування індивідуальних освітніх потреб учнів.
- якість оформлення: повнота, чітка структура та логіка подання матеріалу.

Контроль теоретичної підготовки:

Модульний експрес-контроль: проміжне тестування після кожного модуля (по 5 запитань закритого типу з однією правильною відповіддю).

Підсумкове тестування: комплексний тест із 10 запитань різних рівнів складності:

- з вибором однієї правильної відповіді із 4 запропонованих – 5 завдань (10 балів);
- з вибором двох правильних відповідей із 5 запропонованих – 5 завдань (10 балів).

Умови успішного проходження курсу

Для отримання сертифіката необхідно виконати такі умови: набрати мінімальний бал за практичний блок – більше 5, обов'язково виконати модульні експрес-контролі й підсумкове тестування та в кінцевому результаті одержати загальний бал - не менше 26.

Формула виведення загального балу:

Загальний бал = ПЗ +Т1+Т2+ПТ, де

ПЗ – практичне завдання (0-10 балів)

Т1 – експрес-тестування за Модулем 1 (0-10 балів)

Т2 – експрес-тестування за Модулем 2 (0-10 балів)

ПТ – підсумкове тестування за весь курс (0-20 балів)

Підсумкова шкала:

45–50 – відмінно;

36–44 – добре;

27–35 – задовільно;

0–26 – незадовільно (не зараховано).

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат.

Вартість: 375 грн.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено інтерактивні лекційні заняття, що побудовані на засадах партнерства та активного діалогу. Під час теоретичного блоку слухачі не лише ознайомляться з нормативною базою та міжнародним

досвідом, а й долучаться до дискусій, розв'язання ситуаційних завдань (кейсів) та спільного аналізу забезпечення підтримки осіб з особливими освітніми потребами.

Особливістю практичних занять є конкретизація роботи команди психолого-педагогічного супроводу здобувача освіти в закладі, подолання викликів командної взаємодії, створення Індивідуальної програми розвитку для реалізації індивідуальної траєкторії учнів, використання моделей «спільного викладання» у професійній діяльності.

Самостійна робота передбачає деталізацію використання педагогами в роботі зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами допоміжні засоби, пристрої та обладнання для задоволення їхніх індивідуальних потреб у навчанні й розвитку.

Підсумкові заходи передбачають презентацію самостійно виконаних завдань із обговоренням їх у групах, а також проходження підсумкового тестування.

Зміст програми структуровано у два навчальні модулі, що охоплюють шість взаємопов'язаних тем.

Протягом навчання слухачі виконують одне практичне завдання (10 балів), два експрес-тестування після кожного модуля (2*10 = 20 балів) та підсумковий тест із 10 питань (20 балів). Максимальна кількість балів, яку можуть отримати слухачі, опанувавши програму – 50 балів. Прохідний бал > 26. Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують сертифікат.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає 15 год, з них: 3.5 год. – лекційні заняття, 8 год. – практична робота, 1,5 год. – самостійна робота, 2 год. – підсумкові заходи, які розподіляються таким чином: по 0,5 год. – на виконання експрес-тестувань після кожного модуля та 1 год. – на виконання підсумкового тестування.

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ					
Тема 1.1 Організація інклюзивного навчання в закладі загальної середньої освіти	2				2

Тема 1.2 Загальношкільний підхід до інклюзивності та безбар'єрності	1.5		0.5		2
Тема 1.3 Діяльність команди психолого-педагогічного супроводу		2			2
Разом за модулем	3.5	2	0.5		6
МОДУЛЬ 2. ПАРТНЕРСТВО ТА СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА					
Тема 2.1 Участь та роль учителя та асистента вчителя в організації навчальної діяльності		2			2
Тема 2.2 Практика спільного викладання		2			2
Тема 2.3 Інструменти й ресурси для вчителя та асистента вчителя		2	1		3
Разом за модулем		6	1		7
Підсумкові заходи				2	2
Усього	3.5	8	1.5	2	15

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ

Тема 1.1. Організація інклюзивного навчання в закладі загальної середньої освіти.

Поняття «інклюзія», «інклюзивне навчання», «особа з особливими освітніми потребами». Сутність, завдання, принципи та цінності інклюзивного навчання.

Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів): загальна характеристика прояву, ступінь прояву, рівень підтримки. Особливості надання педагогічної підтримки.

Реалізація права учнів з ООП на освіту в українському законодавчому полі: Конституція України, закон України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації

інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (від 15 вересня 2021 р. № 957), Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року (схвалено розпорядженням КМУ від 07.06.2024 № 527-р).

Тема 1.2. Загальношкільний підхід до інклюзивності та безбар'єрності.

Поняття «безбар'єрність» та її види. Компоненти освітньої безбар'єрності: доступність інфраструктури освітніх середовищ та обладнання, доступність навчального матеріалу та засобів навчання відповідно до потреб здобувачів освіти, рівні можливості для здобуття освіти, психологічна підтримка.

Сутність поняття «універсальний дизайн». Фокус універсального дизайну: предмети, простір, інформація, послуги. Принципи універсального дизайну в навчанні. Приклади універсального дизайну в освіті.

Характеристика поняття «розумне пристосування». Розумне пристосування та додаткові засоби для навчання. Допоміжні засоби для навчання осіб з особливими освітніми потребами. Додаткові та альтернативні способи й засоби комунікації.

Тема 1.3. Діяльність команди психолого-педагогічного супроводу.

Поняття «команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами» (далі — Команда супроводу). Склад та завдання Команди супроводу. Асистент учителя як учасник Команди супроводу. Функції асистента вчителя в складі Команди супроводу.

Сутнісна характеристика поняття «індивідуальна траєкторія навчання учнів з ООП». Індивідуальна програма розвитку (далі — ІПР) як засіб реалізації індивідуальної траєкторії учнів з ООП. Особливості її розроблення та впровадження. Роль асистента вчителя в розробленні та впровадженні ІПР. Роль батьків як рівноправних членів Команди супроводу в розробленні ІПР та моніторингу результатів навчання дітей.

МОДУЛЬ 2. ПАРТНЕРСТВО ТА СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Тема 2.1. Участь та роль учителя та асистента вчителя в організації навчальної діяльності.

Поняття «адаптація» та «модифікація». Основні завдання адаптації та модифікації. Адаптація змісту навчального предмета/інтегрованого курсу. Здійснення адаптацій в освітньому процесі та/або модифікації змісту навчальних предметів/інтегрованих курсів для осіб з ООП з метою досягнення результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти та/або ІПР учня/учениці. Приклади адаптації освітніх підходів.

Модифікація змісту навчального предмета/інтегрованого курсу. Основні способи модифікації. Приклади модифікації.

Використання різних форматів організації роботи в інклюзивному класі. Основи формування оцінювання учнів з особливими освітніми потребами: сутність та відмінність від інших видів оцінювання; принципи; використання інструментів формування оцінювання. Методи та техніки ефективного зворотного зв'язку.

Тема 2.2. Практика спільного викладання.

Поняття «спільне викладання». Переваги та основні моделі спільного викладання: модель консультування; модель наставництва; модель співробітництва. Форми спільного викладання: підтримуюче, паралельне, додаткове, викладання в команді. Особливості спільного викладання в умовах дистанційної форми організації освітнього процесу.

Напрями співпраці асистента вчителя з іншими фахівцями (вчителями-дефектологами, психологом, фахівцями ІРЦ та ін.) та батьками учнів з особливими освітніми потребами.

Відмінність у роботі асистента вчителя і асистента дитини. Особливості професійної взаємодії вчителя, асистента вчителя та асистента дитини.

Тема 2.3. Інструменти й ресурси для вчителя та асистента вчителя.

Ресурсна кімната в закладі освіти: основні функції та призначення. Вимоги до облаштування ресурсної кімнати: зонований простір, мобільність обладнання, дотримання вимог безпеки та санітарно-гігієнічних вимог. Можливості використання ресурсної кімнати асистентом.

Використання в роботі зі здобувачами освіти матеріали, пристрої та обладнання (за потреби) для задоволення їхніх індивідуальних потреб у навчанні й розвитку.

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

Розробка методичних матеріалів (презентацій) на тему:

1. Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти.
2. Оцінювання навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами.
3. Роль батьків в інклюзивному навчанні дітей з особливими освітніми потребами.
4. Бар'єри на шляху впровадження інклюзії у школі.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.02.2026).
2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.02.2026).
3. Про внесення змін до Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.05.2025 № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0787729-25#Text> (дата звернення: 08.02.2026).
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 08.02.2026).
5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX (зі змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/463-20#Text>. (дата звернення: 08.02.2026).
6. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>. (дата звернення: 08.02.2026).
7. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>. (дата звернення: 08.02.2026).

Основна література

1. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами / методичні рекомендації / укладачі : Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. Київ, УІРО, 2024, 40 с.
2. Універсальний дизайн у громаді: простір, предмети, інформація та послуги [автори-упорядники: О. Іванова, М. Лебідь, С. Брем, Є. Свет]. – заг. ред. О. Іванова. – Київ, 2021. – 24 с.
3. Цифровий учитель : путівник для професійного зростання / укладачі : Ю. Ковальчук, І. Круть, О. Федоренко. Київ : ЮНЕСКО, 2024, 88 с.
4. Шевчук Л., Заплотинська О., Дроздик Л., Войцеховська І. Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти. Методичний посібник. Державна служба якості освіти України, 2023. 86 с.
5. Як зробити онлайн-уроки інклюзивними: практичні рекомендації /упорядники Н. Софій, О., Федоренко, 2021, 28 с.

Додаткова література

1. Проводимо успішний тренінг: НУШ у 7-9 класах / автори : М. Блажко, А. Ворожбит, Ю. Гайдученко, І. Клименко, О. Пасічник, Ю. Романенко, І. Старагіна, В. Терещенко, О. Федоренко, Т. Харламова, Р. Шаламов, Р. Шиян. Київ, 2025, 127 с.
2. Соболева Н. Методичні рекомендації щодо організації практичної роботи зі здобувачами освіти з інтелектуальними труднощами в умовах інклюзивного навчання, спрямовані на допомогу педагогічним працівникам команд супроводу осіб з особливими освітніми потребами закладів дошкільної та загальної середньої освіти. УІРО. 2024. 24 с. URL: <https://uied.org.ua/2024/09/12246/> . (дата звернення: 08.02.2026).